

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 34:378.2+001:147.7

DOI 10.32755/sjlaw.2021.03.007

Кеда М. К.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії
Національного університету «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна

ORCID: 0000-0003-3458-1299;

Петровська Ю. М.,

кандидат історичних наук, доцент, методист навчального відділу

Академії Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна

ORCID: 0000-0002-9142-8541

ЄВРОПЕЙСЬКІ РЕГУЛЯТИВНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАПОБІГАННЯ ПЛАГІАТУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Стаття присвячена розгляду європейських регулятивних інструментів запобігання плагіату у вищій освіті. Підкреслено, що акумуляція зусиль у напрямку боротьби з плагіатом в академічному середовищі відбувається в рамках міжнародних структур та співпраці стейкхолдерів освітнього й наукового простору, на рівні політик окремих держав та безпосередньо закладів вищої освіти. Звернено увагу на доцільність запозичення найкращих практик європейських держав із подолання плагіату. Надано пропозиції щодо запобігання плагіату в закладах вищої освіти України.

Ключові слова: академічна доброчесність, плагіат, регулятивні інструменти, заклад вищої освіти, вища освіта.

Постановка проблеми. Академічна доброчесність в останні роки правомірно стає невід’ємним елементом якості вітчизняної вищої освіти на її шляху до європейського освітнього простору. Водночас європейські держави вже напрацювали значний досвід із запобігання виявам академічної недоброчесності у закладах вищої освіти. Академічна доброчесність стала важливим, а в окремих випадках – і ключовим, елементом європейських програм, проєктів та ініціатив. Одним із основних завдань для нашої дер-

жави на сьогодні є, безумовно, вдосконалення нормативно-правової бази, що регламентує дотримання норм академічної доброчесності, зокрема, стосується відповідальності за порушення її принципів. Досягнення цього завдання неможливе без урахування європейських регулятивних інструментів запобігання плагіату у вищій освіті, ознайомлення з політиками європейських держав, що досягли успіху в цьому питанні, а також практичного досвіду безпосередньо закладів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З-поміж публікацій, присвячених різним аспектам академічної доброчесності, потрібно відзначити праці, перш за все, вітчизняних учених: Н. Шліхти, І. Єгорченко, Я. Тицької, О. Рижко, А. Колеснікова, В. Троцької та ін. Серед зарубіжних робіт слід звернути увагу, в першу чергу, на праці Т. Галлант, І. Глендінінг, Т. Фолтинека, Д. Длаболової, Д. Лінкешової, Т. Ланкастера та ін. Однак аналіз європейських регулятивних інструментів запобігання плагіату у вищій освіті з погляду оцінки їхнього потенціалу та перспектив використання в нашій державі не знайшов належного висвітлення в науковій літературі.

Метою статті є аналіз європейських регулятивних інструментів запобігання плагіату у сфері вищої освіти, ознайомлення з європейським досвідом боротьби з плагіатом в академічному середовищі на національному та інституційному рівнях, а також вивчення можливостей використання найкращих європейських практик у вітчизняному освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. Поняття «академічної доброчесності» в європейському освітньому та науковому просторі є доволі широким і складається з трьох основних складових: 1) академічні проступки в наукових дослідженнях, такі як: вигадка, фальсифікація та плагіат; хижацька публікація; зловживання авторством; маніпулювання даними для отримання бажаного результату; видавання штучних (вигаданих) спостережень за справжні; 2) академічні проступки, пов'язані зі студентами, такі як: плагіат та невдалі дослідницькі практики; підробка контракту або оплата третій стороні за підготовку завдання; змова між студентами, наприклад, несанкціонована співпраця під час підготовки або презентації роботи (наприклад, надання дозволу

іншим копіювати власну роботу); обман під час екзаменів та виконання інших завдань для отримання кращої оцінки; використання підробних сертифікатів або дипломів; пропонування хабарів для вступу або для оцінок, фальсифікації інформації щодо ідентичності студентів; 3) інституційні порушення, зокрема питання управління, такі як: конфлікт інтересів, що випливає із фінансової зацікавленості державних службовців, відповідальних за вищу освіту й роботу з університетами; поступливість, хабарництво, непотизм [1, с. 2].

Необхідно зазначити, що європейські регулятивні інструменти існують у межах освітньої політики таких міжнародних структур, як, перш за все, Європейського Союзу та Ради Європи. Саме до них, зрештою, апелюють заклади вищої освіти під час розробки своїх внутрішніх нормативних документів. Так, наприклад, у *Резолюції Ради Європейського Союзу від 24.10.2019 р.*, яка стосується подальшого розвитку європейської освітньої сфери для підтримки освіти й систем навчання, орієнтованих на майбутнє, одним із ключових пріоритетів визначається розбудова високоякісної вищої освіти [2]. Керуючись цією метою, Європейська комісія розробила низку ініціатив для розбудови європейської освітньої сфери до 2025 р.

В європейській нормативно-правовій базі студентський плагіат відноситься до тих видів корупції, які складно виміряти й оцінити. Для боротьби з корупцією в освітній сфері Європи 2015 р. було створено спеціальну *Платформу з етики, прозорості та доброчесності в освіті (Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education – ETINED)*. Платформа дозволила об'єднати спеціалістів із держав-членів Ради Європи, які є учасниками Європейської культурної конвенції 1954 р. Місією цього потужного європейського інструменту є обмін інформацією з питань прозорості та доброчесності в освіті; пошук адекватних відповідей на нові виклики, які породжує корупція в освітній сфері; формування поваги до етичних принципів наукової та освітньої діяльності тощо. Платформа пропонує новий підхід, заснований на ідеї, що якісну освіту можна здобути, а корупцію подолати у випадку, якщо в авангарді боротьби з останньою будуть не стільки нормативно-правові акти та засо-

би «вертикального регулювання» (хоча, це є, безумовно, важливим), скільки етичні принципи публічного й професійного життя, яких будуть дотримуватися не лише учасники освітнього процесу й представники всіх дотичних до цієї проблеми секторів суспільства, але й усе суспільство загалом [3].

Крім інструментів, створених за підтримки міжнародних європейських структур, слід виділити й такі, що створені шляхом об'єднання зусиль європейських закладів вищої освіти. Так, результатом такої співпраці у сфері академічної доброчесності можна вважати *Європейську мережу з академічної доброчесності (European Network for Academic Integrity – ENAI)*, яка була створена завдяки проєкту стратегічного партнерства Erasmus+ та продовжила свою діяльність після його закінчення. Метою цього об'єднання є надання допомоги закладам вищої освіти в процесі розробки їхніх власних політик з академічної доброчесності, перегляду наявних політик, а також забезпечення їх готовими інструментами для формування культури доброчесності на інституційному рівні. На сайті цієї організації розміщено матеріали конференцій з цієї проблеми, збірки публікацій, готові інструкції з різних аспектів та методичні рекомендації щодо започаткування навчання академічній доброчесності для різних цільових аудиторій. На особливу увагу заслуговують такі інноваційні інструменти, як готові чек-листи для самоперевірки, методичні розробки на основі методів гейміфікації навчального процесу та інші навчальні матеріали для викладачів і студентів [4]. У 2019 р. ця організація також розробила «Загальне керівництво з академічної доброчесності» [5].

Європейський регіон також є учасником *Міжнародного центру академічної доброчесності (International Center for Academic Integrity – ISAI)*, створеного в США, який значною мірою зорієнтований саме на боротьбу із плагіатом. Центр також пропонує низку корисних сервісів, ресурсів та консультативних послуг з цього питання [6]. У 2021 р. центр випустив третє видання «Фундаментальних цінностей академічної доброчесності» [7], в якому значна увага приділяється змістовому наповненню поняття «академічна доброчесність», механізмам запобігання її порушення, а також формуванню навичок академічного письма.

Європейська освітня сфера в питаннях боротьби з плагіатом спрямовує свої зусилля, в першу чергу, на розбудову етичної складової стейкхолдерів освітнього процесу. Так, 16.10.2019 р. Радою Європи були оприлюднені *Рекомендації Комітету міністрів державам-членам з формування етичної культури в педагогічній професії*. Метою цих рекомендацій є формування етики, прозорості та доброчесності в освіті через розробку, впровадження й перегляд кодексів етики викладачів (під якими розуміються всі категорії, дотичні до навчально-виховного процесу). У рекомендаціях спеціально наголошується на спільній відповідальності всіх стейкхолдерів освітнього процесу. Фактично йдеться про формування підходу, заснованого на взаємній, спільній відповідальності членів академічної спільноти, спрямованого на вбудовування етичних норм в академічну культуру [8].

Про академічну доброчесність як основу Європейського простору вищої освіти (European Higher Education Area – EHEA) на рівні з академічною свободою, інституційною автономією, участю студентів та викладачів у врядуванні вищої освіти, громадською відповідальністю вищої освіти й за вищу освіту згадується, зокрема, у *Паризькому комюніке, 25 травня 2018 р.* [9] Крім того, *Велика хартія університетів (Magna Charta Universitatum)* містить принципи академічної свободи та інституційної автономії як орієнтиру для доброчесного управління та самовизначення університетів у майбутньому. Питаннями дотримання Великої хартії університетів займається Обсерваторія (Observatory Magna Charta Universitatum) – незалежна від політичних установ асоціація, члени якої працюють для забезпечення доброчесності інтелектуальної та наукової роботи в установах та суспільстві, зміцнюючи в такий спосіб довіру у відносинах між університетами та їх громадами [10]. У Хартії зазначається, що «університети беруть на себе обов'язок викладати та проводити дослідження етично та доброчесно, що забезпечує достовірні, надійні та доступні результати» [11]. Вона також покликана допомогти університетам адекватно реагувати на виклики сучасності та гідно здійснювати свою місію. Велика хартія університетів є вагомим і впливовим регулятором для дотримання спільних для закладів вищої освіти принципів ака-

демічної доброчесності. Показово, що заклади вищої освіти Європейського Союзу, які не підписали Хартію, не мають права брати участь у низці його програм і проєктів, зокрема, в багатьох ініціативах однієї з найбільш впливових програм Європейського Союзу Erasmus+.

Що стосується національного рівня запобігання та боротьби з плагіатом, то, як свідчать результати дослідження (Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe – IPHEAE), проведеного за підтримки Європейського Союзу впродовж 2010–2013 рр., щодо наявних підходів боротьби з плагіатом у сфері вищої освіти в європейських державах, питанню дотримання норм академічної доброчесності в більшості з них приділяється недостатньо уваги. На момент проведення дослідження лише в окремих державах (Фінляндська Республіка, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Королівство Швеція) існувала політика боротьби з порушеннями норм академічної доброчесності, зокрема, плагіатом. У більшості держав спостерігалася не лише відсутність єдиних освітніх стандартів, але й відсутність загального розуміння, що таке плагіат та якою має бути процедура застосування санкцій за такий вид академічної недоброчесності [12, с. 17, 35, 36, 38]. Подібна ситуація спостерігалася і в закладах вищої освіти країн Південно-Східної Європи (Республіка Албанія, Боснія і Герцеговина, Республіка Хорватії, Республіка Чорногорія, Республіка Сербія та Республіка Північна Македонія), про що свідчать результати ще одного дослідження, проведеного впродовж 2016–2017 р. з ініціативи Ради Європи на платформі ETINED (South East European Project on Policies for Academic Integrity – SEEPPAI) [13].

На інституційному рівні плагіат вважається одним із найбільш розповсюджених видів академічної недоброчесності. Таким чином, його різновиди, механізми запобігання та процедури реагування на нього щодо викладачів та студентів прописуються, перш за все, у внутрішніх нормативних документах конкретних закладів вищої освіти, наприклад, в «Етичних кодексах університетів». В останніх надається визначення поняття «плагіат», вказуються обов'язки студентів, викладачів та адміністрації університету, шляхи запобігання, виявлення пла-

гіату, а також наслідки порушення норм академічної доброчесності для всіх учасників освітнього процесу. Ці документи є невід'ємною складовою частиною політик закладів вищої освіти у сфері академічної доброчесності. Однак необхідно взяти до уваги, що станом на 2010–2013 рр., як засвідчили результати вищезазначеного дослідження, європейські заклади вищої освіти у переважній більшості продемонстрували відсутність політик із запобігання, виявлення подолання та моніторингу порушень у сфері академічної доброчесності.

Особливо складна ситуація спостерігалася у закладах вищої освіти Центрально-Східної Європи: на додачу до вищезазначеної проблеми освітні установи цього регіону толерували випадки плагіату в академічній спільноті, приховували реальну статистику порушень академічної доброчесності, не підтримували викладачів у їхньому прагненні підвищення кваліфікації, а також ігнорували потребу студентського загалу в набутті навичок академічного письма. Гострою для закладів вищої освіти залишалася проблема придбання ліцензованого програмного забезпечення з виявлення плагіату та його систематичного використання, створення репозитаріїв академічних текстів, які б містили іншомовні (насамперед, англомовні) матеріали, а також не лише роботи на здобуття ступеня магістра або доктора філософії, але й бакалаврські роботи, які теж є кваліфікаційними. Також в європейських закладах вищої освіти розповсюдженою була практика написання робіт «на замовлення», а в окремих із них (Федеративна Республіка Німеччина) здобувачі, які були не згодні з вимогою завантаження їхніх робіт до репозитарію, використовували аргументи про авторське право та його порушення [12, с. 19].

Отже, коли йдеться про необхідність врахування Україною досвіду та найкращих практик європейських держав або закладів вищої освіти з подолання плагіату, потрібно бути обережними, оскільки кожна з них як на національному, так і інституційному рівнях має низку слабких моментів, а явище плагіату навіть у таких з них, які досягли значних результатів у боротьбі з порушенням норм академічної доброчесності (Фінляндська Республіка, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Королівство Швеція, Республіка Австрія, Федеративна Республіка Німеч-

чина, Республіка Словенія, Республіка Ірландія), все одно залишається поширеним. Більше того, наявність внутрішнього нормативного забезпечення на кшталт «Кодексів академічної доброчесності», «Етичних кодексів» та ін., які розміщуються на сайтах закладів вищої освіти, не свідчить про їхнє дотримання на практиці.

Національна та інституційна політика, безумовно, є ключовими для підвищення обізнаності та прийняття ефективних рішень у процесі подолання виявів академічної недоброчесності, однак не єдиними. Позитивною європейською практикою запобігання порушення норм академічної доброчесності, яку, безумовно, можна й потрібно застосовувати в умовах вітчизняних реалій, є практика створення незалежних від держави організацій, які об'єднують представників вищих навчальних закладів, дослідницьких інститутів тощо, зацікавлених у вивченні та вирішенні проблеми академічної недоброчесності. Прикладами такої ефективної співпраці є діяльність Австрійського агентства з питань дотримання доброчесності в дослідженнях (Austrian Agency for Research Integrity) [14], організації SURF у Королівстві Нідерландів та ін. Метою останньої, до речі, є здійснення інноваційних розробок у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, у результаті чого освітяни та дослідники отримують доступ до сучасних найкращих програмних продуктів інформаційно-комунікативних технологій, необхідних для супроводу освітнього процесу та проведення наукових досліджень [15]. Тільки за рахунок об'єднання зусиль держави, академічної спільноти, здобувачів вищої освіти, роботодавців, а також інших зацікавлених осіб проблема плагіату та інших видів порушення академічної доброчесності може бути подолана.

Висновки. На сьогодні європейський освітній простір має в своєму арсеналі значну кількість регулятивних інструментів запобігання плагіату, створених у рамках освітньої діяльності міжнародних структур, міжнародної активності європейських учених, співпраці провідних європейських закладів вищої освіти тощо. Відповідні кроки в напрямку вирішення проблеми порушення норм академічної доброчесності здійснюються на національному та інституційному рівнях. На нашу думку, досягнення максимального результату можливе лише за раху-

нок мобілізації зусиль усіх стейкхолдерів освітнього процесу: держави, закладів вищої освіти, викладачів, учених, здобувачів, роботодавців та інших зацікавлених осіб. Ця співпраця, що важливо, насамперед, для нашої держави, може відбуватися, наприклад, у рамках міжнародної проектної діяльності, зокрема, через програми Erasmus+ та Horizon 2020 (з 2021 р. – Horizon Europe), які фінансуються Європейським Союзом та виступають важливими інструментами вироблення спільних політик.

Список використаних джерел

1. Academic Integrity – fighting plagiarism, academic misconduct and fraud in higher education: Concept note for Peer Learning Activity Cyprus, 24-25 October 2019 / European Commission. Brussels, 2019. 5 p.
2. Council Resolution on further developing the European Education Area to support future-oriented education and training systems 2019/C 389/01: Resolution / Council of the European Union. Brussels, 2019. P. 1–6.
3. Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education. URL: <https://www.coe.int/en/web/ethics-transparency-integrity-in-education/mission> (дата звернення: 01.10.2021).
4. European Network for Academic Integrity. URL: <https://www.academicintegrity.eu/wp/> (дата звернення: 01.10.2021).
5. General Guidelines for Academic Integrity. ENAI Report 3A / L. Tauginienė et al. 2019. 95 p. URL: https://www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2019/09/Guidelines_amended_version_1.1_09_2019.pdf (дата звернення: 01.10.2021).
6. International Center for Academic Integrity. URL: <https://academicintegrity.org/about/about-the-center> (дата звернення: 01.10.2021).
7. Fundamental Values of Academic Integrity / International Center for Academic Integrity. 2021. 14 p.
8. Recommendation CM/Rec (2019) 9 of the Committee of Ministers to member States on fostering a culture of ethics in the teaching profession / Council of Europe. 2019. 5 p.
9. Паризьке комюніке. Париж, 25 травня 2018 р. / Європейський простір вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/06/06/12/paris-communique2018.pdf> (дата звернення: 01.10.2021).
10. Observatory Magna Charta Universitatum. URL: <http://www.magna-charta.org/about-us> (дата звернення: 01.10.2021).
11. Magna Charta Universitatum 2020. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/AAA%20-%20MCU2020%20English%20-%202020-08-10.pdf> (дата звернення: 01.10.2021).

12. Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe / I. Glendinning et al. 2013. 44 p.

13. South East European Project on Policies for Academic Integrity: Final Report / T. Foltýnek et al. 2017. 57 p.

14. Austrian Agency for Research Integrity. URL: <https://oeawi.at/en/> (дата звернення: 01.10.2021).

15. SURF. URL: <https://www.surf.nl/en> (дата звернення: 01.10.2021).

Keda M., Petrovska Yu.

EUROPEAN REGULATORY INSTRUMENTS FOR PLAGIARISM PREVENTION IN HIGHER EDUCATION

The article is devoted to the consideration of European regulatory instruments for plagiarism prevention in higher education. It is emphasized that the prevention and fight against plagiarism in academic environment takes place within the framework of such international structures as the European Union (for example, Council Resolution on further developing the European Education Area to support future-oriented education and training systems 2019/C 389/01), Council of Europe (for example, Recommendation CM/Rec (2019) 9 of the Committee of Ministers to member States on fostering a culture of ethics in the teaching profession), as well as stakeholders' international cooperation in education and science (Magna Charta Universitatum 2020, Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education, European Network for Academic Integrity, etc.). It is emphasized that appropriate steps are being taken at the national and institutional levels. Attention is drawn to the fact that at the national level, solving this problem is not on the list of priorities, and, consequently, progress in its solving is noticeable, especially at the institutional level. It is emphasized that achieving the maximum result is possible only by mobilizing the efforts of all stakeholders who take part in the educational process. Namely they are: the state, higher educational institutions, teachers, scholars, applicants of higher education, employers and other stakeholders. The examples of such successful cooperation include the activities of the Austrian Agency for Research Integrity, SURF and others. Emphasis is also placed on the fact that this cooperation can take place primarily in the framework of international project activities, in particular through the Erasmus + and Horizon 2020 programs (starting from 2021 it is called Horizon Europe), which are funded by the European Union and are important tools for creating common policies.

Key words: *academic integrity, plagiarism, regulatory instruments, higher educational institution, higher education.*

References

1. European Union (2019), *Academic Integrity – fighting plagiarism, academic misconduct and fraud in higher education*: Concept note for Peer Learning Activity Cyprus, European Commission, Brussels.

2. European Union (2019), *Council Resolution on further developing the European Education Area to support future-oriented education and*

*training systems*2019/C 389/01: Resolution, Council of the European Union, Brussels.

3. Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education (2021), available at: www.coe.int/en/web/ethics-transparency-integrity-in-education/mission (accessed 1 October 2021).

4. European Network for Academic Integrity (2021), available at: www.academicintegrity.eu/wp/ (accessed 1 October 2021).

5. Tauginienė, L., Ojsteršek, M., Foltýnek, T., Marino, F., Cosentino, M., Gaižauskaitė, I., Glendinning, I., Sivasubramaniam, S., Razi, S., Ribeiro, L., Odiņeca, T. and Trevisiol, O. (2019), General Guidelines for Academic Integrity. ENAI Report 3A, available at: www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2019/09/Guidelines_amended_version_1.1_09_2019.pdf (accessed 1 October 2021).

6. International Center for Academic Integrity (2021), available at: <https://academicintegrity.org/about/about-the-center> (accessed 1 October 2021).

7. International Center for Academic Integrity (2021), *Fundamental Values of Academic Integrity*, 2021.

8. Council of Europe (2019), *Recommendation CM/Rec (2019) 9 of the Committee of Ministers to member States on fostering a culture of ethics in the teaching profession*: Recommendation, Committee of Ministers, Strasbourg.

9. EHEA (2018), “*Paris Communiqué*”, Paris, available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/06/06/12/paris-communiqueenua2018.pdf> (accessed 1 October 2021).

10. Observatory Magna Charta Universitatum (2021), available at: www.magna-charta.org/about-us (accessed 1 October 2021).

11. Observatory Magna Charta Universitatum (2021), “*Magna Charta Universitatum 2020*”, available at: <http://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum> (accessed 1 October 2021).

12. Glendinning, I., Foltýnek, T., Demoliou, C., Joswik, K. And Stabingis, L. (2013), *Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe*.

13. Foltýnek, T., Dlabolová, D., Linkeschová, D., Calhoun B., Glendinning, I., Lancaster, T. and Kapet, T. (2017), *South East European Project on Policies for Academic Integrity: Final Report*.

14. Austrian Agency for Research Integrity (2021), available at: <https://oeawi.at/en/> (accessed 1 October 2021).

15. SURF (2021), available at: <https://www.surf.nl/en> (accessed 1 October 2021).